

1722-23'TE SİVAS EYALETİNDE CEBELÜ BEDELİ UYGULAMASI

Ali AÇIKEL*

Öz

Osmanlılarda timar sistemi çerçevesinde timar sahiplerinin sefere götürmekle yükümlü oldukları tam teçhizatlı askere “cebelü” denilmektedir. Timar sahiplerinin cebelü asker yükümlülüğü kanunnamelerde düzenlenmiştir. Bu kanunnamelerdeki hükümlere göre, timarlı sipahiler kendi dirliklerinin (iptida) üzerindeki her üç bin akçe, zeamet sahipleri ilk beş bin akçeden sonra her beş bin akçe için bir cebelü sefere götürmeleri gerekmektedir. Cebelü yükümlülüğü olan timar ve zeâmet sahipleri cebelü çıkarmadıklarında, kendilerinden “bedel-i cebelü” adı altında vergi talep edilirdi. Mevcut literatüre göre, XVII ve XVIII. yüzyıllarda savaş tekniklerinin değişmesi, timarlı asker ihtiyacının azalması ve hazinenin paraya olan ihtiyacın artması sebepleriyle cebelü bedeliyesi uygulaması yaygınlaşmıştır. Cebelü bedeliyesi uygulamasının 17-18. yüzyıllarda yaygınlaşıp yaygınlaşmadığını tespit etmek için eyalet düzeyinde yeni çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu nedenle 1722-23 tarihli Sivas eyaleti Cebelü Bedeliyesi Defteri analitik bir incelemeye tabi tutulmuştur. Evvela defterdeki bilgiler tablolaştırılmış, ardından mevcut literatür yardımı ile tablolardaki veriler değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda çocuk, mütekit ve diğer timar ve zeamet sahiplerinin yükümlü oldukları cebelü nefer sayıları; cebelü bedeliyesinden muaf olanlar; nefer başına ödenen cebelü bedeli; cebelü bedellerinin tahsili ve Hazine-i Amire'ye teslim usulleri ve cebelü bedeli gelirlerinin tahsis edildiği hizmetler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Timar, Cebelü Bedeliyesi, Sivas eyaleti, defter, nefer.

APPLICATION of CASH EQUIVALENT for AUXILIARY SOLDIER LEVY in THE PROVINCE of SIVAS in 1722-23

Abstract

Cebelü is an auxiliary soldier equipped by the timar-holders who are obliged to take to campaigns in the framework of the timar system in the Ottomans. The obligations of auxiliary soldier of timar-holders are designated in the law-books. According to the rules in these law-books, the timar-holding cavalymen were to furnish a cebelü for every 3,000 akçes above their own timars; the zeamet-holding cavalymen who held timars of more than 20,000 akçes a cebelü for every 5,000 akçes after the first 5,000 akçes of theirs timars. The timar-holding and zeamet-holding cavalymen who were to bring with them cebelü, when they did not take cebelü to campaigns, could pay cash equivalent for auxiliary soldier levy.

According to the existence literature, the application of pay cash equivalent for auxiliary soldier levy became widespread in the seventeenth and eighteenth centuries because of the change of war techniques, decreasing of the necessity of

* Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tokat. e-posta: ali.acikel@gop.edu.tr. ORCID: 0000-0001-9477-6923.

the timar-holding cavalrymen and increase of the necessity for money of the treasury. It is necessary to new works in the level of provinces in order to determine that the application of pay cash equivalent for auxiliary soldier levy became widespread or not. For this reason, the pay cash equivalent for auxiliary soldier levy register of 1722-23 of the province of Sivas was analysed analytically. First of all, the information in register were put into tables and then the data in tables were evaluated with the help of the existed literature. In the result of the evaluation, the number of *cebelü* obligations of child, retired and other timar-holding and zeamet-holding cavalrymen; those who excepted from pay cash equivalent for auxiliary soldier levy; cash equivalent for auxiliary soldier levy paid per *cebelü*; the collecting of pay cash equivalent for auxiliary soldier levy and their ways to deliver to the Treasure; and the services to which the revenues of pay cash equivalent for auxiliary soldier levy were assigned are determined.

Key Words: Timar, pay cash equivalent for auxiliary soldier levy, the province of Sivas, register, military individual.

1.GİRİŞ

“Silah, zırh” anlamına gelen Moğolca *cebe* kelimesine Türkçe “lü” eki getirilmesiyle oluşan *cebelü* terimi “zırhlı, teçhizatlı asker” demektir (İnalcık, II: 528). Moğollar’da ve Osmanlılar’dan önceki Türk-İslam devletlerinde *cebe* askerî terimi “cebepuş” şeklinde kullanılmıştır (Emecen, 1993: 188). Osmanlılar’da *cebelü*, timar sistemi çerçevesinde timar sahiplerinin sefere götürmekle yükümlü oldukları tam teçhizatlı askeri ifade etmektedir (Sertoğlu, 1986: 62). Ayrıca Rumeli’de yaya-müsellem statüsünde teşkilatlanmış olan Yörüklerin ve voynuk statüsündeki Gayrimüslimlerin sefer sırasında çıkardıkları “eşkinçi”ye de *cebelü* denirdi (Emecen, 1993: 189).

Osmanlı timar teşkilatında *cebelü* uygulamasının ilk örnekleri II. Murad devrine ait 1431 tarihli Arvanid Sancağı Defteri’nde yer almaktadır (İnalcık, 1987:1-120). Bu deftere göre genel olarak geliri 1500 akçenin altında olan timar sahipleri “kendüleri *cebelü*” olarak ifade edilmişti. Yani bunlar tam teçhizatlı olarak sefere iştirak edeceklerdi. 1500-2500 akçe arası timar dirliği olanlar yine “kendüleri *cebelü*” ve yanlarında kendi hizmetlerini gören “gulam” veya “oğlan” getirmekle yükümlü tutulmuşlardı. 2500 akçenin üzerinde timar dirliği olanlar ise kendileri “bürüme” denilen mükemmel bir zırh (Emecen, 1993: 188) ile ve gelirlerinin durumuna göre belirli sayıda *cebelü* ile sefere katılacaklardı. Örneğin, Arvanid sancağına tabi Belgrad vilayetinde 9142 akçelik timarı olan Mustafa veled-i Pavlo Kurtik, *bürüme* ile sefere katılmak ve beraberinde iki *cebelü*, bir gulam ve *tenktür* isimli bir çadır götürmek mecburiyetindeydi (İnalcık, 1987: 59-60).

Fâtih Kanunnâmesi ile timar sahiplerinin gelirlerine göre sefere götürecekleri *cebelü* miktarları standart hale getirildi. Buna göre 1000 akçe timarı olan sipahi kendi *cebelü*, 2000 akçe timarı olan kendi *cebelü* ve bir gulâm, 4000-5000 akçelik timar sahibi kendi *bürüme* ve bir *cebelü*, 9000 akçeye kadar iki *cebelü*, 9000-11.000 akçelik timar sahipleri üç *cebelü*, 12.000 akçelik timarı olanlar dört *cebelü*, 15.000 akçelik timarı

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

bulunanlar ise beş cebelü getirmeye mecburdu. 15.000'i aşan timarların her 3000 akçesi için bir cebelü çıkarması gerekirdi. Fâtih Kanunnâmesi'ndeki bu cebelü miktarları, II. Bayezid ve I. Süleyman'ın umum kanunnamelerinde ufak tefek farklılıklarla tekrar edildi (Akgündüz, 1990, 2: 45-47; Akgündüz, 1992, 4/I: 370-371). Bu genel hükümlere rağmen Anadolu ve Rumeli'deki sancaklara ait bazı tahrir defterlerinde timar sahiplerinin cebelü yükümlülükleri için farklı rakamlar verilmiştir (Emecen, 1993: 188).

Ayn Ali Risâlesi'ne göre XVI. yüzyıl sonlarında Rumeli eyaletinde timar sahipleri 3000 akçelik gelire karşılık bir cebelü, 10.000'den 20.000'e kadar olan gelirleri için üç cebelü çıkarırlardı. Zeamet sahipleri, sancakbeyleri ve beylerbeyleri gelirlerinin her 5000 akçesi için tam teçhizatlı bir cebelü getirirlerdi (Gökbilgin, 1979: 39-40).

Önceki devirlere nispetle XVI. yüzyılda muharip askere olan ihtiyacın artması cebelü sayısının da fazlaşmasına yol açtı. II. Bayezid devrinde cebelü sayısı Anadolu eyaletinde 5372 iken bu rakam 1560-1580'lerde 10.000'i aştı. XVI. yüzyılın sonlarına doğru sadece Anadolu eyaletinden 17.000, Rumeli eyaletinden ise 33.000 cebelü sağlanmaktaydı. XVII. yüzyılın başlarına ait bir yoklama defterine göre zeamet ve timar sahipleri ile cebelülerin sayısı Anadolu kısmındaki eyaletlerde 373.890, Rumeli kısmındaki eyaletlerde ise 127.883 idi (Emecen, 1993: 189).

Fâtih kanununa göre cebelü mızrak, kılıç, ok, yay ve kalkan gibi klasik silâhlar taşıır, atlı olarak sefere katılırdı. Kanun hükümlerine göre bir sipahinin cebelüsü yolda firar ederse, sipahi onun yerine bedel olarak bir başkasını bulmak mecburiyetinde idi. Timarlı sipahiler ve cebelülerin yoklama ve teftişini doğrudan beylerbeyiler yürütürlerdi. Sipahi, cebelüsünü genellikle timar toprağındaki köy ahalisinden özellikle bennâk kayıtlı, evli ve çok az toprağına sahip olan veya hiç toprağı bulunmayan kişiler arasından seçerdi. Ayrıca sipahinin kendi oğullarını veya yakınlarını da cebelü olarak götürdüğü düşünülebilir. Çünkü "ibtidâ"dan timara geçişte, savaşlarda büyük yararlıklar gösteren cebelülerin şansları daha fazla idi (Emecen, 1993: 189).

Normal timar sahipleri yanı sıra eşkincili mülk timar sahipleri ile yurtluk ve ocaklık olarak temlik edilmiş sancak ve has sahipleri de belirli sayıda cebelü getirtmekte idiler. Münâvebe statüsündeki (benevbet) timarlar ise cebelü çıkartmakla yükümlü değillerdi. Ayrıca yaşları küçük olan timar sahipleri sefere gidecek yaşa geldikleri vakit cebelü getirmek mecburiyetinde idiler (Emecen, 1993: 189).

Sipahiler gelirleri karşılığı cebelü çıkartmazlarsa, kendilerinden "bedel-i cebelü" adı altında bir vergi talep edilirdi (Pakalın, I(1983): 265). Lütü Paşa, Asafnâme isimli siyasetnamesinde, "...zu'amadan cebelü veyahut bedel almak kanundur. Altı bin akçe tîmârı olandan iki cebelü ve on bin akçe tîmârı olandan üç cebelü ve yirmi bin akçe ze'ameti olandan beş cebelü almak gerekdür. Ve bedel vericek bin akçesine bin akçe vermek kanunudur. Ama cebelü ve bedel vermekden ise, timar sahibi kendüsü gitmek evladır. Meğer hasta ola veyahud sabî ola, yine cebelü ve bedel verirler ikisi de kanundur" (Akgündüz, 1992, 4/I: 270) diyerek timar ve zeamet sahiplerinin cebelü yerine bedel ödemesinin de kanuna uygun olduğunu ifade etmişti.

Cebelü bedeliyesi uygulaması yeni savaş tekniklerin ortaya çıkması, tımarlı asker ihtiyacının azalması ve hazinenin paraya olan ihtiyacının giderek artması sebebiyle XVII ve XVIII. yüzyıllarda yaygınlaştırıldı (Barkan, 1980: 865-66; Emecen, 1993: 189). Cebelü bedelleri iltizam usulü ile mültezimlerce toplanmaya başlandı. 1692 tarihli bir Cebelü Bedeliyesi Defteri'ne göre, Sivas eyaletinin mütekait (emekli) ve sıbyan (çocuk) cebelü bedeliyesi iltizamı İbrikar Ali Ağa'nın üzerinde olup nefer başına bedel ücreti 40 esedi kuruş idi (BOA. MAD 7603: 219). Aşağıda derinlemesine inceleyeceğimiz 1722-23 tarihli Sivas eyaleti Cebelü Bedeliyesi Defteri'ne göre ise eyaletinin mütekait ve sıbyan cebelü bedeliyesi iltizamı Hüseyin Ağa'nın üzerinde olup nefer başına bedel ücreti 40 esedi kuruş olarak hesap edilmmişti (BOA. MAD 2697: 13). 1695'te Osmanlı maliyesinde malikâne uygulamasının başlamasıyla 18. yüzyılda bir cebelünün 50 kuruş olmak üzere, savaş yıllarında malikâne muaccelelerinin (peşin ödeme) her 1000 kuruşu için duruma göre iki veya üç cebelü karşılığı "cebelü bedeliyesi" alınmaya başlandı. Bu bedel, muaccelenin %10-15'u arasında değişen nispette olmaktaydı (Genç, 2000: 114).

Osmanlı tımar teşkilatında cebelü uygulaması ile alakalı 15. yüzyıldan itibaren Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde çok sayıda belge ve defter birikmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nin internet sitesinde online katalog taraması yapıldığında cebelü uygulaması ile alakalı 1000'in üzerinde belgeye rastlanmaktadır. Cebelü ve Cebelü Bedeliyesi defterleri ile ilgili net bilgiler Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi'nde bulunmaktadır. Buna göre Cebelü ve Cebelü Bedeliyesi defterlerinin bir kısmı Divan-ı Hümayun Tahvil (Nişan) Kalemi Defterleri arasında yer almaktadır. Tahvil Kalemi Defterleri'nin önemli bir bölümü ise Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Kamil Kepeci Tasnifi içerisinde yer almaktadır. Bu tasnifteki defterler arasında yaklaşık 47 adet Cebelü ve Cebelü Bedeliyesi Defteri görülmektedir (Osmanlı Arşivi Rehberi, 2000: 108-116). Bu defterlerden iki tanesi Sivas eyaletine ait cebelü bedeliyesi defteridir (Osmanlı Arşivi Rehberi, 2000: 113, 115).

17. yüzyılın başında kurulan Bab-ı Defteri (Maliye Dairesi) Başmuhasebe Kalemi cebelü bedellerinin gelir ve gider kayıtlarını takip etmekle de yükümlü olmuştur (Osmanlı Arşivi Rehberi, 2000: 181-182). Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kaleminden Cebelü bedeli ile alakalı tutulan H. 1086-1259/M. 1675-1843 tarihleri arasında 893 adet defter yer almaktadır. Bu defterler genel olarak muhtelif eyaletlere ait sıbyan ve mütekaitlerin cebelü bedelleri defter suretleri, bazı mukâataaların peşin ödenen muaccel cebelü bedeliyeleri defterleri ile cebelü bedeliyesi icmâl hesaplarını gösterir defterlerden oluşmaktadır (Osmanlı Arşivi Rehberi, 2000: 192).

Bab-ı Defteri (Maliye Dairesi)'ye ait defterlerin önemli bir bölümü ise Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Maliyeden Müdevver Defterleri Tasnifi içerisinde yer almaktadır. Bu tasnifte cebelü bedelleri ile alakalı defterler 1035-1281/1625-1864 arasındaki yılları ihtiva etmektedir (Osmanlı Arşivi Rehberi, 2000, 305). Aşağıda derinlemesine inceleyeceğimiz 2697 numaralı Sivas eyaleti Cebelü Bedeli Defteri de bu tasnifte bulunmaktadır.

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

Yukarıda verilen bilgilerden gerek Sivas eyaleti gerekse Osmanlı Devleti'nin diğer eyaletlerinde cebelü uygulaması ile alakalı belge ve defterlerin çokluğu, makale düzeyinde yapılacak çalışmaları zaman ve mekân yönünden sınırlamayı zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle çalışmada Sivas eyaleti Cebelü Bedeli defterlerinden en derli toplu olanlarından biri (BOA: MAD 2697) seçilerek inceleme konusu yapılmıştır. Bu defterdeki bilgiler yardımı ile 18. yüzyılın ilk çeyreğinde Sivas eyaletinde cebelü bedeli uygulamasının durumu ortaya konulacaktır.

2. 1722-23 Tarihli Cebelü Bedeliyesi Defterinin Diplomatik Özellikleri ve Muhtevası

Defter, yukarıda ifade edildiği üzere, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Maliyeden Müdevver Defterleri Tasnifi içinde 2697 numara ile kayıtlıdır. Defter 12 sayfa olup 15 adet de eki bulunmaktadır. Defterde Ek 2 hariç bütün sayfalar siyakat yazısı ile kaleme alınmıştır. Defterin ikinci sayfası "Sûret-i defter-i bedeliye-i cebelüyân-ı sıbyân ve mütekâ'idîn-i elviye-i mezkûrîn berâ-yı sene 1135" başlığı ile başlamaktadır. Bu başlıktan defterin, "1135/1722-23 yılı için aşağıda zikredilen Sivas eyaleti livalarındaki sabi (çocuk) ve mütekait (emekli) timar ve zeamet sahiplerinin cebelü bedelleri defter sureti" olduğu anlaşılmaktadır.

Başlık satırının altından itibaren önce Sivas livasının cebelü bedeli yükümlüsü timar ve zeamet sahipleri, bunların timar ve zeametlerinin baş kalemi olan köyler ve toplam dirlik hâsılları ile cebelü adetleri yazılmaya başlanmıştır. Daha sonra aynı şekilde Amasya, Canik, Arapkir, Çemişgezek, Divriği, Çorum ve Bozok livalarının cebelü bedeli kayıtları verilmiştir. Bazı timar ve zeamet sahiplerinin isimleri üzerine "üzerindedir fî sene 16" şeklinde kısa açıklamalar ilave edilmiştir. Şerh denilen bu açıklama, timar sahibinin timarı ya da zeameti tasarrufa başladığı yılı göstermektedir. Yine kayıtlarda timar ve zeamet sahiplerinin "ref" (cebelü yükümlülüğünün kaldırılması), "müteveffa" (ölüm), "tekâüd" (emekli), "sâbi" (çocuk) ve "be-nevbet" (münavebe)¹ olanları hakkında sayfa kenarlarında bazen kısa bazen de uzunca şerh edilmiştir.

Defterin birinci eki, "İcmâl-i muhâsebe-i vâridât ve teslimât an akçe-i bedeliye-i cebelüyân-ı sıbyân ve mütekâ'idîn-i elviye-i mezkûrîn der eyâlet-i Sivas berâ-yı sene 1135 der uhde-i Hüseyin Ağa" başlığı ile başlamakta ve devamında Sivas eyaletindeki bütün livaların 1135/1722-23 yılı sabi (çocuk) ve mütekait (emekli) timar ve zeamet sahiplerinin cebelü bedelleri gelirleri ve teslimatları özet olarak verilmektedir. Ek 3'den Ek 15'e kadar olan belgeler ise cebelü bedellerinin hazineye teslimatını ve tahsis edildiği masrafları gösterir Hazine-i Amire (Merkez hazine) ruznamçe suretlerini ihtiva etmektedir.

3. Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Ödeyen Timar ve Zeamet Sahipleri

1722-23 tarihli Cebelü Bedeliyesi Defterine göre, Sivas eyaletinde cebelü bedeli ödeyen timar ve zeamet sahiplerine ait sayısal veriler aşağıda Tablo 1'de verilmiştir.

¹ Bir timar çeşidi olup "münavebeli timar" da denilmektedir. Birkaç kişinin üzerinde olan timarları ifade etmektedir. Bu tür timara sahip olanlar savaş zamanında nöbetle sefere gittikleri için timarlarına bu isim verilmiştir (Pakalın, I(1983): 204).

Tablo 1. Sivas eyaletinde cebelü bedeli ödeyen timar ve zeamet erbabı

Liva	Timarlı sipahi sayısı				Zaim sayısı				Toplam
	Sabi	Mütekaıt	Diğer	Toplam	Sabi	Mütekaıt	Diğer	Toplam	
Sivas	3	30	64	97	3	4	8	15	112 ²
Amasya	0	11	26	37	0	1	0	1	38 ³
Canık	0	4	10	14	0	2	5	7	21 ⁴
Arapkir	2	7	11	20	0	0	0	0	20 ⁵
Çemişgezek	0	0	1 ⁶	1	0	0	0	0	1
Divriği	0	3	4	7	0	0	0	0	7 ⁷
Çorum	0	5	5	10	0	0	2	2	12 ⁸
Bozok	0	5	9	14	0	1	2	3	17 ⁹
Toplam	5	65	130	200	3	8	17	28	228

² Sivas sancağında cebelü bedeli ödeyen 92 timar ve 14 zeamet dirliği olmak üzere toplam 106 dirlik mevcuttur. Bu 92 timar dirliğinden 5 adedi ikişer kişi tarafından tasarruf edilmektedir. Bu nedenle timar sahiplerinin sayısı 97'yi bulmaktadır. 13 zeamet dirliğinden 2 adedi ikişer kişi tarafından tasarruf olunmaktadır. Bu durumda zeamet sahiplerinin sayısı 15 olmaktadır.

³ Amasya sancağında cebelü bedeliyesi ödeyen 33 timar ve 1 zeamet dirliği olmak üzere toplam 34 dirlik mevcuttur. 33 timar dirliğinden 4 adedi ikişer kişi tarafından tasarruf olunmaktadır. Bu nedenle timar sahiplerinin sayısı 37'yi bulmaktadır. 1 adet olan zeamet dirliğini ise sadece 1 kişi tasarruf etmektedir.

⁴ Canık sancağında cebelü bedeliyesi ödeyen 13 timar ve 4 zeamet dirliği olmak üzere toplam 17 dirlik mevcuttur. 13 timar dirliğinden 1 adedi iki kişi tarafından tasarruf olunmaktadır. Bu nedenle timar sahiplerinin sayısı 14'tür. 4 adet zeamet dirliğinden 1'si 2 kişi, bir diğeri 3 kişi tarafından tasarruf olunmaktadır. Burumda zeamet sahiplerinin sayısı 7 olmaktadır.

⁵ Arapkir sancağında cebelü bedeliyesi ödeyen 19 timar dirliği mevcuttur. Bu 19 timar dirliğinden 1 adedi iki kişi tarafından tasarruf olunmaktadır. Bu nedenle timar sahiplerinin sayısı 20'dir.

⁶ Gurre- i Şaban 1133'de müteveffa olmuştur.

⁷ Divriği sancağında cebelü bedeliyesi ödeyen 6 timar dirliği mevcuttur. Bu 6 timar dirliğinden 1 adedi iki kişi tarafından tasarruf olunmaktadır. Bu nedenle timar sahiplerinin sayısı 7'dir.

⁸ Çorum sancağında cebelü bedeliyesi ödeyen 9 timar dirliği ve 1 zeamet dirliği mevcuttur. Bu 9 timar dirliğinden 1 adedi iki kişi tarafından tasarruf olunmaktadır. Bu nedenle timar sahiplerinin sayısı 10'dir. 1 adet zeamet dirliği 2 kişi tarafından tasarruf olunmaktadır. Burumda zeamet sahiplerinin sayısı 2 olmaktadır.

⁹ Bozok sancağında cebelü bedeliyesi ödeyen 14 timar dirliği ve 2 zeamet dirliği mevcuttur. 2 zeamet dirliğinden 1 adedi 2 kişi tarafından tasarruf olunmaktadır. Burumda zeamet sahiplerinin sayısı 3 olmaktadır.

4. Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Ödemesinde Esas Alınan Nefer Sayıları

1722-23 tarihli Cebelü Bedeliyesi Defterine göre, Sivas eyaletinde her bir livada cebelü bedeli yükümlüsü timar ve zeamet sahiplerinin çıkarmak zorunda oldukları cebelü neferlerinin adedi ile muaf olanlara ait sayısal veriler aşağıda Tablo 2'de verilmiştir. Tablodaki verilerden Sivas'ta 145, Amasya'da 37, Canik'te 30, Arapkir'de 22, Çemişkezek'te 3, Divriği'nde 8, Çorum'da 13,5 ve Bozok livasında 19 olmak üzere toplam 277,5 cebelü nefer kaydı olduğu anlaşılmaktadır. Bu toplamdan 8 neferi vefat, 5 neferi ref' (cebelü yükümlülüğünün kalkması), 1 neferi benevbet (münavebeli), 1 neferi kasr-ı yed (el çekme, görevi bırakma), ve 1 neferi de in'am (bağış, ihsan) olmak üzere toplam 16 cebelü neferi muaf kabul edilmiştir. Muaf neferler düşüldüğünde, Sivas eyaletinde toplam cebelü bedeli yükümlülüğü 261,5 nefer olarak hesaplanmıştır.

Defterde kayıtlı toplam 277,5 cebelü neferinden 73 neferin yükümlüsü olan timar (65 kişi) ve zeamet (8 kişi) sahiplerinin isimlerinin yanına "ber vech-i teka'üd" ibaresi yazılmıştır. Bu ifade "emeklilik yoluyla" anlamına gelmektedir. Ayrıca "ber vech-i teka'üd" ibaresine defter kenarında şerh verilmiştir. Örneğin, Sivas livasında Cincife nahiyesinde timar sahibi Abdullah'ın defter kaydında "Nâhiye-i Cincife der livâ-yı Sivas, timâr-ı Abdullah ber vech-i tekâ'üd an tahvil-i hod, karye-i nefsi Cincife yazusu 4600 fi sene 18" (BOA. MAD 2697: 2) şerhi bulunmaktadır. Bu şerhten Abdullah'ın baş kalemi Cincife nahiye merkezi olup 4600 akçe geliri bulunan kendi timarından 1118/1706 yılında emekli olduğu ve bu tarihten itibaren tekaüt/emekli timarı tasarruf ettiği anlaşılmaktadır.

Defterde kayıtlı toplam 277,5 cebelü neferinden 8 neferin yükümlüsü olan timar (5 kişi) ve zeamet (3 kişi) sahiplerinin isimlerinin yanına "sâbi" yani "çocuk" ifadesi yazılmıştır. Ayrıca "sâbi" ibarelerine sayfa kenarlarında şerhler verilmiştir. Örneğin, Sivas livasında Kafirni nahiyesinde timar sahibi Osman v. Süleyman'ın defter kaydında "Nâhiye-i Kafirni der livâ-yı Sivas, timâr-ı Osman v. Süleyman an tahvil-i pedereş el-müteveffa, karye-i Muhad tâbi-i m. Yazusu 4600. Fi 9 L sene 130. Tahminen sekiz yaşında mezkûr Osman veled-i Süleyman'a babası fevtinden tevcih olunub tarihi-i mezbûrda berât eylemiştir" (BOA. MAD 2697: 4) şerhi bulunmaktadır. Bu şerhte Osman'a sekiz yaşında iken babası Süleyman'ın ölümü üzere baş kalemi Kafirni nahiyesine bağlı Muhad köyü olan 4600 akçelik timarın 9 Şevval 1130/5 Eylül 1718 tarihinde tevcih edildiği ifade edilmektedir.

Yine defterde kayıtlı toplam 277,5 cebelü neferinden 16 neferi muaf sayılmıştır. Bu 16 muaf neferden beşinin yükümlüsü olan timar ve zeamet sahiplerinin isimlerinin üzerinde ref' kaydı bulunmaktadır. Bu ref' kaydı babalarının ölümü ile çocuk yaşta timar ve zeamet sahibi olanların buluş çağına girerek savaşa gidecek yaşa ulaştıklarında cebelü yükümlülüklerinin kaldırılmasını ifade etmektedir. Örneğin, Divriği livasında timar sahibi Hasan v. İsmail'in adı üzerinde "bi-emr-i 'ali cebelüsü merfû'dur fi 28 M. sene 133. Ref' fi 28 M. sene 133" şeklinde bir şerh yer almaktadır. Bu kısa şerhten Hasan v. İsmail'in 28 Muharrem 1133/29 Kasım 1720 tarihinde padişah emri ile cebelü yükümlülüğünün kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Hasan v.

İsmail'in defter kaydının sağ tarafında "erişüb kılıca kâdir olmağla cebelü kaydı ref' olduğuna verilen sûret mücebince bi-emr-i 'ali şerh verildi. Fi 28 M. Sene 133. Nahiye-ider livâ-yı Divriği. Timar-ı Hasan v. İsmail, an tahvil-i pedereş el-müteveffa. Karye-i Çağra? tâbi-i m. Yazusu 3000. Fi 3 Z sene 130" (BOA. MAD 2697: 10) şeklinde daha kapsamlı bir şerh yazılmıştır. Bu kapsamlı şerhte Hasan v. İsmail'in babasının vefatı üzerine 3 Zilhicce 1130/28 Ekim 1718 tarihinde Divriği sancağında baş kalemi Çağra? köyü olan 3000 akçelik timara sahip olduğu, 28 Muharrem 1133/29 Kasım 1720 tarihinde ise padişah emri ile kılıç tutacak yaşa ulaştığından cebelü yükümlülüğünün kaldırıldığı belirtilmektedir.

Toplam 16 muaf cebelü neferinden sekizi, müteveffa yani vefat ettikleri için muaf sayılmışlardır. Örneğin, Sivas livasında Sivas nahiyesinde baş kalemi Vandaz? köyü olan 40150 akçelik emekli zeameti tasarruf eden müteferrika Osman'ın vefat ettiği, "müteveffa fi 14 Ca sene 134" (BOA. MAD 2697: 6) şeklindeki şerhle belirtilmiştir. Bu kısa not, müteferrika Osman'ın 14 Cemaziyelevvel 1134/2 Mart 1722 tarihinde vefat etmesi sebebiyle cebelü yükümlülüğünün düştüğünü göstermektedir.

Kalan muaf cebelü neferlerden birisi, Canik livasının Bafra nahiyesinde baş kalemi Virancık köyü olan 13050 akçelik mütekait timarı tasarruf eden Mehmed veled-i Osman Çavuş'un iki nefer olan cebelü yükümlülüğü bire indirilmiştir. Bu indirim Mehmed'in defter kaydında "nefer 1 in'am beher sene bâ-fermân-ı 'ali Za sene 134" (BOA. MAD 2697: 8) şeklinde işaret edilmiştir. Bu kısa şerhten Mehmed'in 13050 akçelik emekli timarından iki nefer olan cebelü yükümlülüğünün Zilkade 1134/Ağustos 1722'den itibaren padişahın in'am/ihsan emri ile bire indirildiği anlaşılmaktadır.

Geriye kalan muaf cebelü neferlerden bir diğeri, Abdullah veled-i Hüseyin Sivas livasının Sivas nahiyesinde baş kalemi Kırımlıcapınar köyü olan 1100 akçelik bir "be-nevbet" timar tasarruf etmekte olup cebelü yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu muafiyet Abdullah'ın defter kaydında "merkûm be-nevbet olub otuz dört senesi mahsuldârı hisâbına dâhil olmağla otuz beş senesi cebelüsü iktizâ etmez" (BOA. MAD 2697: 8) şeklindeki şerhle ifade edilmiştir. Bu kısa şerhten Mehmed'in 1100 akçelik be-nevbet timarından 1135/1722-23 yılında cebelü yükümlülüğünün olmadığı görülmektedir.

Muaf cebelü neferlerin sonuncusuna ait defter kaydına göre, Halil v. Ali'nin timarı 15 Cemaziyelahir 1133/13 Nisan 1721 tarihinde rızasıyla bırakması nedeniyle(kasr-ı yedinden) alaybeyi Hüseyin arzıyla önce Ahmet'e; 10 Cemaziyelahir 1136/6 Mart 1724 tarihinde ise Ahmet'in kasr-ı yedinden miralay Osman arzıyla Halil v. Ali'ye verilmiştir (BOA. MAD 2697: 6).

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

Tablo 2. Sivas eyaletinde cebelü bedeli ödenen ve muaf olan nefer sayıları

Liva	Kayıtlı nefer sayısı	Müteveffa nefer sayısı	Benevbet Nefer sayısı	Kasr-ı yed olan nefer sayısı	Ref' olan nefer sayısı	İn'amlı nefer sayısı	Cebelü bedeli ödenen nefer sayısı
Sivas	145	5	1	0	0	0	139
Amasya	37	0	0	1	1	0	35
Canik	30	0	0	0	1	1	28
Arapkir	22	0	0	0	0	0	22
Çemişgezek	3	3	0	0	0	0	0
Divriği	8	0	0	0	1	0	7
Çorum	13,5	0	0	0	1	0	12,5
Bozok	19	0	0	0	1	0	18
Toplam	277,5	8	1	1	5	1	261,5

Yine 1722-23 tarihli Cebelü Bedeliyesi Defterine göre, timar ve zeamet dirliği başına cebelü sayısını belirlemede genel standart gelir kademeleri esas alınmıştır. 10 bin akçeye kadar olan dirlikler birer, 10 bin-15 bin akçe arası dirlikler ikişer, 15 bin-20 bin akçe arası dirlikler üçer, 20 bin-25 bin arası dirlikler dörder ve 25 binin üzerinde olan dirlikler beşer nefer cebelü yükümlüsü sayılmıştır¹⁰. Sivas eyaletinde cebelü bedeli yükümlüsü toplam 228 (200 timar ve 28 zeamet) sahibinin dirlik gelirlerine göre çıkarmak ya da bedelini ödemek zorunda oldukları cebelü neferlerinin timar ve zeamet başına dağılımı aşağıda Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3'teki verilere göre, Sivas eyaletinde cebelü bedeli ödeyen 200 timar sahibinden 14'ü 0,5'er cebelü neferi, 170'i 1'er cebelü neferi, 2'si 1,5'er cebelü neferi, 11'i 2'şer cebelü neferi, 3'ü 3'er cebelü neferi yükümlüsü olarak deftere kaydedilmiştir. Bu rakamlardan timar sahiplerinin çoğunluğunun (200'ün 170'i veya % 85'i) birer cebelü neferi yükümlüsü olduğu anlaşılmaktadır. Yine Tablo 3'teki verilere göre, Sivas eyaletinde cebelü bedeli ödeyen 28 zeamet sahibinden 3'ü 1 cebelü neferi, 5'i 1'er cebelü neferi, 9'u 2'şer cebelü neferi, 2'si 5 cebelü neferi, 6'sı 4'er cebelü neferi ve 3'ü 5'er cebelü neferi yükümlüsü olarak sayılmıştır. Bu rakamlardan zeamet sahiplerinin çoğunluğunun (28'in 17'si veya yaklaşık % 61'i) 2 ila 4'er cebelü neferi yükümlüsü olduğu anlaşılmaktadır.

¹⁰ Timar ve zeamet dirliklerinin gelirleri ve cebelü yükümlülükleri makale sonundaki ayrıntılı tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Sivas eyaletinde cebelü neferlerinin timar ve zeamet sahiplerine kategorik dağılımı

Liva	Timar sahibi						Zeamet sahibi						Toplam	Genel Toplam
	0,5 nefer	1 nefer	1,5 nefer	2 nefer	3 nefer	Toplam	1/3 nefer	1 nefer	2 nefer	2,5 nefer	4 nefer	5 nefer		
Sivas	0	90	2	5	0	97	0	3	5	0	5	2	15	112
Amasya	8	28	0	0	1	37	0	0	1	0	0	0	1	38
Canik	2	10	0	2	0	14	3	0	0	2	1	1	7	21
Arapkir	1	17	0	1	1	20	0	0	0	0	0	0	0	20
Çemişgezek	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Divriği	0	6	0	1	0	7	0	0	0	0	0	0	0	7
Çorum	3	6	0	1	0	10	0	0	2	0	0	0	2	12
Bozok	0	13	0	1	0	14	0	2	1	0	0	0	3	17
Toplam	14	170	2	11	3	200	3	5	9	2	6	3	28	228

5. Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Gelirlerinin Tahsili ve Sarfedildiği Kalemler

1722-23 yılı Cebelü Bedeliyesi Defterine göre, Sivas eyaletinde toplam 228 sabi (çocuk) ve mütekait (emekli) timar ve zeamet sahibinin toplam cebelü yükümlülüğü 277,5 neferdir. Bu toplamdan Başmuhasebe Kalemi hesabı ve Defterhane-i Amire derkenarları gereğince 5 ref', 8 fevt, 1 kasr-ı yed, 1 benevbet ve padişah emri ile in'am olunan bir neferle birlikte toplam 16 nefer muaf sayılmış, geriye kalan 261,5 nefer için nefer başına 40 kuruş hesabıyla toplam 10460 esedi kuruş cebelü bedeli tahakkuk ettirilmiştir. Eyaletin cebelü bedeli iltizamı ise Hüseyin Ağa üzerindedir (BOA. MAD 2697: 12-13).

Sivas eyaletinin 1722-23 yılı toplam cebeli bedeli olan 10460 esedi kuruş 2697 numaralı Sivas eyaleti Cebelü Bedeli Defteri'nin sonunda yer alan 15 adet Hazine-i Amire (Merkez hazine) ruznamçe suretlerine¹¹ göre, 15 ayrı işlemle harcama kalemlerine aktararak Hazine-i Amire'de mahsup edilmiştir. Her bir ödeme işleminde teslimatın tarihi, harcamayı yapan görevlinin kimliği, teslim olunan paranın miktarı ve teslim edilen paranın sarf edildiği yerler aşağıda Tablo 4'te özet olarak belirtilmiştir. Tablonun ilk sütunundaki bilgilerden cebelü bedellerinin iki yıl (1723-1724) içinde teslimatının tamamlandığı anlaşılmaktadır. İkinci sütundaki bilgilerden cebelü bedeli paralarının kimler aracılığı ile Hazine-i Amire'ye teslim edilerek

¹¹ Ruznamçe sureti, Hazine-i Amire'ye yapılan ödemelerin ispatlanabilmesi için verilirdi (Kütükoğlu, 2013: 268).

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

buradaki defterlere irat ve masraf kaydolunduğu görülmektedir. Hazine'de mahsup işlemi yapanların büyük çoğunluğunun menzilci oldukları anlaşılmaktadır. Üçüncü sütunda mahsup olunan paraların nerelere sarf edildiği gösterilmiştir. Buradaki bilgilere göre, Sivas eyaleti cebelü bedeli genel olarak bazı menzillerin ulak ve bârgir giderleri, Batum kalesi muhafızı olan yeniçerilerin maaşları, bazı tamirat masrafları ile cebeci maaşlarına sarf edilmiştir. Dördüncü sütunda cebelü bedellerinden gelen paraların sarf dönemleri verilmiştir. Buradaki bilgilerden cebelü bedellerinin 1722-1724 yılları içinde sarf olunduğu anlaşılmaktadır. Son sütunda her bir harcama kalemi için mahsup edilen para miktarları gösterilmiştir. Buradaki para miktarları incelendiğinde en fazla Batum kalesinde görev yapan yeniçerilerin maaşları için tahsisat (3885,5 kuruş) ayrıldığı görülmektedir.

Tablo 4. 1722-23 yılı Sivas eyaleti cebelü bedeli sarf kalemleri

Teslim tarihi	Harcama yapanın adı	Harcama yeri	Harcama dönemi	Miktar	
				Esedi Kuruş	Para
13 Ra 1136/ 11 Aralık 1723	Abdullah, defterdar efendi ağası	Bazı mahallelerin un ambarları tamiri, hamam ve suyolu tamiri, yeni saydaki bazı mevzilerin tamiri	Za 1136/ Temmuz 1724	270	0
13 Ra 1136/ 11 Aralık 1723	Ömer Çorbacı, menzilci	Moskova elçileri hademe ve bârgir ücreti	Ruz-ı Hızır 1134- Ruz-ı Hızır 1135/Mayıs 1722- Mayıs 1723	75	0
Gurre-i Za 1135/Ağustos 1723	Haydar, menzilci	Malatya menzilin bârgir bahası, sair masrafları	Ruz-ı Hızır 1135- Ruz-ı Hızır 1136/Mayıs 1723- Mayıs 1724	362,5	0
Gurre-i Za 1135/Ağustos 1723	Ahmed, menzilci	Harput menzili ulak ve bârgir yiyecek ücreti	Ruz-ı Hızır 1134- Ruz-ı Hızır 1135/Mayıs 1722- Mayıs 1723	608	13
Gurre-i Za 1135/Ağustos 1723	Ahmed, Hasan Çelebi menzilcisi	Kangal menzili ulak ve bârgir ücreti	Ruz-ı Hızır 1134- Ruz-ı Hızır 1135/ Mayıs 1722-Mayıs 1723	1275	0
21 Ra 1136/ 19	Osman,	Maçın menzili	Ruz-ı Hızır 1135-	290	0

Ali AÇIKEL

Aralık 1723	menzilci	ulak ve Bârgir ücreti	Ruz-ı Hızır 1136/Mayıs 1723-Mayıs 1724		
Gurre-i Za 1135/Ağustos 1723	Ali Mehmed, defterdar	Azak kalesi muhafazasındaki piyade, süvari ve sair neferatın mevacibi	1135/1722-23	1500	0
22 S 1136/21 Kasım 1723	Osman, menzilci	İznik menzili ulak ve bârgir ücreti	Ruz-ı Hızır 1135-Ruz-ı Kasım 1136/Mayıs 1723-Kasım 1724	295,5	13
Gurre-i Ra 1136/29 Kasım 1723	Halil, menzilci	Amasya menzili ulak ve bârgir ücreti	Ruz-ı Kasım 1135-Ruz-ı Hızır 1136/Kasım 1723-Mayıs 1724	301,5	10
21 Ra 1136/19 Aralık 1723	Receb ve İbrahim, menzildarlar	Çatalca? menzili ulak ve bârgir ücreti	Ruz-ı Hızır 1136-Ruz-ı Kasım 1136/Mayıs-Kasım 1724	445,5	13
Gurre-i Ra 1136/29 Kasım 1723	Ali Ağa	Cebeciler ücreti	Gurre-i M 1136-Gaye-i Z 1136/1 Ekim 1723-18 Eylül 1724	160	0
Gurre-i Za 1135/22 Temmuz 1724	Üsküdarlı Mustafa yazıcı	Batum kalesi muhafız yeniçerilerinin 1135 yılı mevacibi, deştbanı akçesi ve lahm zararı akçesi	1135/1722-23	2000	0
24 Ra 1135/2 Ocak 1723	Hacı Hüseyin Ağa	Peşin	1135/1722-23	594	0
Gurre-i R 1135/9 Ocak 1723	Hacı Hüseyin Ağa	Peşin	1135/1722-23	396	0
22 S 1136/21 Kasım 1723	Üsküdarlı Mustafa yazıcı	Batum kalesi muhafız yeniçerilerinin 1135 yılı mevacibi, deştbanı akçesi ve et ücreti	1134-1135/1721-1723	1885,5	0
Toplam				10458,5	49
				10460	0

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

1722-23 yılı Sivas eyaleti Cebelü Bedeli Defteri'ne dayalı olarak yapılan bu çalışma, cebelü bedeli uygulamasını daha iyi anlamaya katkı sağlayacak bazı sonuçlar ortaya koymaktadır.

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

İlk olarak, 1722-23 yılı Sivas eyaleti Cebelü Bedeli Defteri eyaletteki cebelü bedeli yükümlüsü bütün timar ve zeamet sahipleri ile bunların cebelü nefer adetlerini göstermektedir. Defterdeki verilere göre, 1722'de sekiz livadan oluşan Sivas eyaletinde 200 timarlı sipahi ve 28 zeamet sahibi olmak üzere toplam 228 dirlik sahibi mevcuttur. Ayn Ali Risalesi'ne göre, 16. asrın sonlarında Sivas eyaletinde 3021 timar ve 109 zeamet olmak üzere toplam 3130 dirlik sahibi bulunduğu dikkate alındığında, 1722-23'te dirlik sahiplerinin yaklaşık % 7,31(228 kişi)'inin cebelü bedeli ödediği sonucuna varılabilir. 1722'de Sivas eyaletinde toplam timar ve zeamet dirlik sayısının 16. asrın sonundakinden daha düşük olduğu ve bu nedenle de cebelü bedeli ödeyenlerin oranının daha yüksek olduğu değerlendirilebilir.

Yine defterdeki verilere göre, 1722'deki 228 dirlik sahibinin 73'ü mütekait (emekli) ve 8'i sabi (çocuk), geriye kalan 142'si normal dirlik sahibidir. Toplam 228 dirlik sahibinin toplam cebelü yükümlülüğü 277,5 neferdir. Bu toplamdan 8 neferi vefat, 5 neferi ref' (cebelü yükümlülüğünün kalkması), 1 neferi benevbet (münavebeli), 1 neferi kasr-ı yed (el çekme, görevi bırakma), ve 1 neferi de in'am (bağış, ihsan) olmak üzere toplam 16 cebelü neferi muaf sayılmıştır. Muaf neferler düşüldüğünde, Sivas eyaletinde toplam cebelü bedeli yükümlülüğü 261,5 neferdir. Bu veriler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sadece çocuk ve emekli olan dirlik sahipleri değil, normal dirlik sahiplerinin de cebelü bedeli ödediklerini ortaya koymaktadır.

İkinci olarak, 1722-23 yılı Sivas eyaleti Cebelü Bedeli Defterindeki kayıtlar nefer başına 40 esedi kuruş olan cebelü bedelinin iltizam usulü ile toplandığı ve bu paranın 15 ayrı harcama kalemine tahsis edilerek Hazine-i Amire'den mahsup edildiğini ortaya koymaktadır. Defterin sonundaki icmal ve ruznamçe surelerine göre, dirlik sahiplerinin yükümlü olduğu 261,5 nefer için nefer başına 40 kuruş hesabıyla toplam 10460 esedi kuruş cebelü bedeli tahakkuk ettirilmiştir. Bu bedel, Hüseyin Ağa tarafından iltizama alınmıştır. Mültezim Hüseyin Ağa ise iltizam bedelini daha evvel tahsisi yapılan 15 ayrı harcama kalemine aktararak Hazine-i Amire'den ödeme belgesi yerine geçecek ruznamçe suretleri almıştır. Bu suretler ve muhasebe icmalindeki bilgilerden harcama işlerinin 1722, 1723 ve 1724 yılları içinde yapıldığı, son muhasebe işleminin ise Baş Muhasebe Kalemince 20 Muharrem 1139/17 Eylül 1726 tarihinde tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Son olarak, yukarıda tespit edilen bulgular, bize, 15. asırdan beri yürürlükte olan cebelü bedeli uygulamasının 18. yüzyılın ilk çeyreğinde Sivas eyaletinde etkin bir şekilde uygulandığını göstermektedir.

KAYNAKLAR

1- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Maliyeden Müdevver Defterleri (MAD)

BOA. MAD 7603; BOA. MAD 2697

2- İnceleme Eserler (kitap ve makaleler)

Akgündüz, A. (1990), Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, 2. Kitap II.

Bâyezid Devri Kanunnâmeleri, İstanbul: Fey Vakfı

- Akgündüz, A. (1992), Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri, 4. Kitap Kanunî Devri Kanunnâmeleri (I), İstanbul: Fey Vakfı.
- Ayn Ali Efendi (1979), Kavânîn-i Âl-i Osman der Hülâsa-i Mezâmîn-i Defter-i Divân, ed. Tayyib Gökbilgin, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Barkan, Ö.L.(1980), “Timar”, Türkiye’de Toprak Meselesi, İstanbul: Gözlem Yayınları, s. 805-872.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi (2000), Haz. Yusuf İhsan Genç ve diğerleri, Ankara.
- Emecen, F. (1993), “Cebelü”, DİA, 7: 188-189.
- Genç, M. (2000), Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi, İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- İnalcık, H. (1987), Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnalcık, H., “Djebeli”, EI² (Eng), II, s. 528-529.
- Kütükoğlu, M. (2013), Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Pakalın, M.Z. (1983), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sertoğlu, M. (1986), “Cebelü”, Osmanlı Tarih Lûgatı, İstanbul: Enderun Kitabevi.

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

EK : 1722-23 Yılı Sivas Eyaleti Cebelü Bedeli Yükümlüsü Timar ve Zeamet Sahipleri

Sivas Livâsı

Timar sahibi	Durumu	Timarın baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktarı (Akçe)	Nefer sayısı
Mehmed v. Ali	müteveffa	Azarya	Zile	2000	1
Süleyman v. Ömer		Zikri?	Sonisa?	9050	1
Abdullah	tekaüd	Cincife	Cincife	4600	1
Rıdvan v. Mustafa		Ganem	Koçhisar	4300	1
Ömer v. Hüseyin		Diyarca?	Tozanlu	9130	1
Pir Mehmed v. Mehmed çavuş		Çamursaray	Gelmugad	6000	1
Derviş Mehmed v. Osman		Eyneviran	Sivas	3000	1
Mehmed v. Mahmud		Gedeğaz	Venk	5800	1
Hüseyin v. Ahmed		Mekire?	Artukabad	6500	1
Mustafa v. Hızır	tekaüd	Turhal	Turhal	3000	1
Mehmed ve Süleyman v. Mehmed (Mehmed fevt, Süleyman'ın hissesi)		Turhal	Turhal	13000	1
Osman	tekaüd	Abdurrahman	Tozanlu	2450	1
Esir Ali	tekaüd	Kaladibi?	Tozanlu	3000	1
Ahmed	tekaüd	Boyalu	Tozanlu	2102	1
İbrahim	tekaüd	İlisu	Kızılkünbed	14502	1
Halil	müteveffa	Domanut	Tozanlu	1500	1
Hüseyin	tekaüd	Mehmed Hacı	Yıldız	7200	1
Mustafa v. Mehmed		Kayanköme	Karakuş	6700	1
Ahmed	tekaüd	Eymür	Sivas	7000	1
Ömer	tekaüd	Eynebaba	Kazabad	6500	1
Ömer v. Osman		Akviran	Gelmugad	1400	1
Mehmed v. Osman		Damlaluca	Sivas	3350	1
Mustafa v. Mehmed		Tansa?	Sivas	2150	1

Ali AÇIKEL

Mustafa	tekaüd	Sarıöküz	Sorkun	7200	1
İbrahim v. Maksud		Löğen?	Niksar	3600	1
Yusuf v. Veli		Modoş	Kafirni	9317	1
Ebubekir	tekaüd	Muhad	Kafirni	5000	1
Mustafa v. İsmail		Haydutviranı mz	Sivas	1100	1
Mehmed ve Ebubekir v. Veli		Argoskara?	Sorkun	9000	1
Ahmed ve İsmail v. Mustafa		Kayıcık	Sivas	9000	1
Mustafa v. Mehmed		Zilliviran	Artık	3000	1
Ali	tekaüd	Yassıöyük	Sorkun	8898	1
Süleyman v. Musa		Meğdün	Niksar	7025	1
Es-Seyyid Ebubekir v. Mahmud		Ahmedhacıviranı	Sivas	6435	1
Ali ve Ahmed v. Yusuf		İğdir	Artukabad	11410	2
Hüseyin v. Ahmed		Kozlu	Tozanlu	4600	1
Abdi	tekaüd	Şık	Kafirni	8750	1
Süleyman	sabi	Evlâdıaltıparmak	Gelmugad	9000	1
Ali v. El-Hac İsmail		Duaz	Bayramlı	11000	2
Mehmed v. Osman		Boyacak	Sivas	3000	1
Seyyid Osman v. Seyyid Mehmed		Gök		10037	2
Mehmed v. Ali	müteveffa	Salurdenlü	boş	700	1
Ahmed ve Ali v. Mehmed		Bolos	Artukabad	7000	1
Hasan v. Ali		Muhad	Kafirni	2500	1
İlyas v. Mahmud		Kevekse	Tozanlu	7700	1
Osman v. Ali		Hize	Tozanlu	6050	1
Ali v. Mustafa		Karavihisar	Sivas	4200	1
Süleyman v. Ali		Ahmeddanişmendlü	Artukabad	10144	1
Mustafa v. Hamza		Mardos	Venk	8569	1

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

Şaban	tekaüd	Azarya?	Venk	2000	1
Ömer	tekaüd	Şeyhçoban	Yıldız	7999	1
Hüseyin	tekaüd	Horus	boş	8500	1
Seyyid Hüseyin	tekaüd	Pazarağıl	boş	6600	1
Hüseyin	tekaüd	Müsayle	Tozanlu	2550	1
Ahmed	tekaüd	Alpoğuz	Artukabad	3000	1
Abdullah v. Mehmed		Cincife	Cincife	4000	1
Mehmed v. Şaban		Kırım-ı bala	Sorkun	6500	1
Osman v. Süleyman	sabi	Muhad	boş	4600	1
Hüseyin v. Mehmed		Buhanı	boş	8299	1
Mehmed v. İbrahim		Kurugöl	boş	1200	1
Abdurrahman ve Ömer v. Ebubekir		Havşan	boş	18299	3
Mehmed v. Hüseyin		Yozsalan?	Sivas	4700	1
Mehmed v. Mustafa		Ayvalu	Kızılkünbed	3000	1
Ahmed	tekaüd	Yam	Sivas	3800	1
Mehmed v. İsmail	tekaüd	Bile	Kulak	5000	1
Ömer v. Mehmed		Ilisu	Venk	3000	1
Ali v. Mehmed		Karakazım	Sorkun	6400	1
Mahmud v. Mustafa		Yaşhasan	Sorkun	3000	1
Ahmed	tekaüd	Terekçi	Karahisar-ı Behramşah	4700	1
Mehmed v. Hüseyin	tekaüd	Mehmedbey	Sivas	14666	2
Ali v. Mustafa		Karakuş	Niksar	6550	1
Mehmed	tekaüd	Büyüköyük	Sivas	5300	1
Ömer v. Osman		Engürün	Kazabad	3000	1
Mehmed v. Halil		Beyhani	Niksar	9000	1
Osman v. Ali		Sulusaray	Artukabad	3000	1
Yusuf v. Mehmed		Taykuş?	Sivas	4300	1
Mehmed	tekaüd	Boryan nd Köme	Sorkun	3500	1
Ebubekir	tekaüd	Erkilet	Kazabad	13099	2
Seyyid Mustafa ve		Hacılar	Zile	3000	1

Ali AÇIKEL

Seyyid Mehmed v. Seyyid Ahmed					
Hüseyin v. Ömer		Hevakil?	Niksar	4000	1
Hüseyin v. Yusuf		Mülk	Niksar	3000	1
Mehmed v. Hasan		Seha?	Niksar	5250	1
Ali v. Mehmed		Karahalife	Budaközü	5800	1
İbrahim v. Ömer		Taşlu	Felenbel?	3000	1
Mehmed v. İbrahim		Vavru	Kazabad	5600	1
Ahmed v. Abdurrahman		Kağay Eski	Kazabad Tozanlu	5000	1
Ali v. Mustafa		Kirkoros	Venk	10600	2
Yusuf	tekaüd	Beştepe	Sivas	4400	1
Mehmed	tekaüd	Çiftlik ve gayrihu	Sivas	5000	1
Abdullah v. Hüseyin	be-nevbet	Kızılcapınar	Sivas	1100	1
İsmail	tekaüd	Firedökse	Kafirni	7600	1
Mustafa	tekaüd	Koruca	Kafirni	5800	1
Toplam					100

Zeamet sahibi	Durum u	Zeamet in baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktar ¹ (Akçe)	Nefer sayısı
Osman	tekaüd	Ortaviran	Artukab ad	25200	5
Veli ve Mehmed v. Yusuf (hisse-i Veli)	sabi	Berabere?	Sivas	4000	1
Hüseyin v. Hasan Çavuş		Balya	Niksar	28090	5
Mehmed v. Mustafa	sabi	Geldigele n	Kazabad	20171	4
Ahmed v.	sabi	Söğüd	Sorkun	14300	2

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

Battal Mehmed					
Osman ve İbrahim v. Mehmed, hisse-i Osman		Sorunlu	Karakuş	14655	2
Osman emekdar	tekaüd	İsmail	Sivas	20000	4
Osman ve Mehmed v. Mehmed Ali		Halkaçayırı	Gelmuga d	22000	4
Halil	tekaüd	Yanya	Çavuş	23299	4
Ömer v. Mehmed Hisse-i Ömer		Boyahane - Sulusaray	Artukabad	10000	2
Hasan ve İbrahim v. Mustafa		Erkilet	Kazabad	20030	4
Mustafa v. İvaz		Yavi	Gelmuga d	20000	4
Müteferrika Osman	tekaüd	Vandaz?	Sivas	40150	4
Toplam					45

Amasya Livâsı

Timar sahibi	Durumu	Timarın baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktarı (Akçe)	Nefer sayısı
Mehmed	tekaüd	Taşlıöyük	Amasya	5100	1
Mehmed v. Ramazan	tekaüd	Zeytun	Zeytun	2000	1
Halil v. Ali		Eyne	Yavaş	2900	1
Mehmed ve Yunus v. Hamza		Çakallu?	Argoma	6100	1
Mehmed v.		Uygur	Argoma	7240	1

Ali AÇIKEL

Ahmed					
Veli tüvana ve Hasan v. Hüseyin		Kozviran	Geldigelen	9600	1
Mehmed v. İsmail		Kızılcaköy		2000	1
Ahmed v. Mehmed		Veray	Geldigelen	4700	1
Ali	tekaüd	Oyumağaç	Gedegra	5500	1
Mustafa v. Mahmud		Kuyucak	Gedegra	18908	3
İsmail v. Hüseyin		Höyük	Geldigelen	6000	1
İbrahim serdengeçti	tekaüd	Dıragut	Geldigelen	4000	1
Ali	tekaüd	Sarualan		9700	1
Mehmed v. Mustafa		Akviran	Gedegra	5350	1
İbrahim ve Mehmed v. Hasan		Karalu	Zeytun	7265	1
Ahmed v. İbrahim		Kadirhanı?	Geldigelen	5800	1
Ömer v. Osman		Sarualan	Yavaş	5100	1
İsmail v. Ömer		Bağlıyan?	Geldigelen	6200	1
Mehmed v. Hüseyin		Berdoloş?	Geldigelen	8000	1
İbrahim	tekaüd	Balcı	Karaşehir?	6334	1
Mehmed v. Hasan		Kulak	Argoma	5000	1
Mustafa v. Mehmed		Yavsiyan	Simre-i Ladik	3000	1

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

Ahmed v. Hasan		Kayaş	Zeytun	6000	1
Ali	tekaüd	İRme	Gedegra	8500	1
Ali v. Veli		Kuzviran	Geldigelen	4800	1
Ömer Serdengeçti	tekaüd	Armudal?	Yavaş	7100	1
Hasan v. Hüseyin		Öyük	Geldigelen	6600	1
Mehmed v. Ali		Veray	Geldigelen	9000	1
Abdullah ve Ali v. Mehmed		Halan?	Geldigelen	9512	1
Ahmed	tekaüd	Melih?	Gedegra	4090	1
Ali v. Halil		Eyledik?	Gedegra	4599	1
Halil	tekaüd	Uluş	Geldigelen	5000	1
Hasan	tekaüd	Karköy?	Geldigelen	7500	1
Toplam					35

Zeamet sahibi	Durumu	Zeametın baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktarı (Akçe)	Nefer sayısı
Mehmed	tekaüd	Kabahlık	Simre-i Ladik	14250	2

Canık Livâsı

Timar sahibi	Durumu	Timarın baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktarı ¹ (Akçe)	Nefer sayısı
Mehmed v. Ahmed		İsalı?	Hacik?	6400	1
Mehmed v. Osman çavuş	tekaüd	Virancık	Bafra	13050	2

Ali AÇIKEL

Receb	tekaüd	Karakoyu nlu	Satılmış	4200	1
Kasım ve Mehmed v. Osman		Esbad?	Kavak	9109	1
Mehmed v. Mehmed		Harni	Bafra	3000	1
Mustafa v. Hüseyin		Korgan ve gayrihu	Satılmış	6180	1
Mehmed v. İbrahim		Alangiray	Bafra	5000	1
Ali v. Şahin		Karaarsla n	Kavak	3000	1
Mustafa	tekaüd	EyNEGazi	Terme	14500	2
Hasan v. Mehmed		Korgan	Satılmış	3000	1
İbrahim v. Ali		Kargucak	Satılmış	3000	1
Ebubekir v. Mahmud	tekaüd	Keçi	Satılmış	8768	1
Mehmed v. Mehmed		Midillü	Bafra	5300	1
Toplam					15

Zeamet sahibi	Durum u	Zeamet in baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktar 1 (Akçe)	Nefer sayısı
Seyyid Mustafa ve Seyyid Mehmed ve Seyyid Ahmed v. Seyyid Ali		Acemüdd in	Burga?	9000	1
Halil	tekaüd	Mahalladi ye?	Samsun	23467	4

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

Osman ve Mehmed v. İbrahim		Alaca ve gayrihu	Bafra	28464	5
Ahmed kilari	tekaüd	Halladiye ?	Samsun	25775	5
Toplam					15

Arapkir Livâsı

Timar sahibi	Durumu	Timarın baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktarı (Akçe)	Nefer sayısı
Ebubekir	sabi	Çite	Abad	6818	1
Süleyman v. Mehmed	tekaüd	Havaslar	Abad	14999	2
İsmail	tekaüd	Bağçe	Nusayri?	3000	1
Halil v. Ahmed		Terenki	Şehir	8799	1
Mehmed v. İsmail		Mevla	Abad	4000	1
Ali v. Mehmed		Enderi?	Abad	7600	1
Hüseyin	tekaüd	Sabahlık?	Nusayri?	4200	1
Yusuf v. Ahmed		Geçengi?	Nusayri?	7400	1
Halil v. İvaz		Arabkir-i köhne	Arabkir	7115	1
Mehmed	tekaüd	Horuc	Abad	17335	3
Halil	sabi	Tasu	Nusayri?	7400	1
Ali v. Ömer		Dunya	Belye?	2000	1
Ömer	tekaüd	Karahasara?	Abad	4999	0,5
İsmail v. Osman		Bağçe	Nusayri?	8970	1

Ali AÇIKEL

Mehmed	tekaüd	Sasut	Dağabad	8017	1
Mehmed ve Ömer v. İsmail		Yavrin ve gayrihu	Dağabad	12006	2
Mehmed v. Osman		Aktuzluca	Dağabad	5000	1
Halil v. Ahmed		Suruk	Nusayrin?	6900	1
Hasan v. Halil	tekaüd	Daves	Abad	7050	1
Toplam					22,5

Çemişgezek Livâsı

Timar sahibi	Durumu	Timarın baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktarı (Akçe)	Nefer sayısı
Ömer v. İbrahim	müteveffa	Uslufiye?	Şehir	15000	3

Divriği Livâsı

Timar sahibi	Durumu	Timarın baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktarı (Akçe)	Nefer sayısı
Ali	takaüd	Kilisecik	Dumluc a	5636	1
Hasan v. İsmail		Çağra?	Emir?	3000	1
Mustafa v. Ömer		Şehir	Ayvalu	5300	1
Ali serdengeçti	takaüd	Setrek-i Süfla	Ovacık	11498	2
İsmail ve Mustafa v. İbrahim		Çayırı	Hekme	12752	2

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

Osman	tekaüd	Kızılözlü	Ayvacık	5150	1
Toplam					8

Çorum Livâsı

Timar sahibi	Durumu	Timarın baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktarı 1 (Akçe)	Nefer sayısı
İbrahim v. Süleyman		Bulduklar	Karahisar	5700	1
Halil v. İsmail		Karacaka ya	İskilip	8400	1
Ali v. Hüseyin		Sadıklar	Fevkattarik	9916	1
Kasım	tekaüd	Hüseyinl ü	Karahisar	5900	1
Ahmed	tekaüd	Kozluviran	Karahisar-1 Demirli	3000	1
Abdurrahman	tekaüd	İlmek	Karahisar-1 Demirli	6443	1
Mustafa ...	tekaüd	Şehriman	Divan-ı Safi	14350	2
Mehmed	tekaüd	Seyfüddin	Çorum	3000	0,5
Ömer ve Mehmed v. Hüseyin		Büyücek	Divanşah	6200	1
Toplam					9,5

Zeamet sahibi	Durumu	Zeamet baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktarı (Akçe)	Nefer sayısı
Ali ve Mehmed v.		Karahisar	Karahisar	24551	4

Ali AÇIKEL

Mehmed Bektaş					
---------------	--	--	--	--	--

Bozok Livâsı

Timar sahibi	Durumu	Timarın baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktar 1 (Akçe)	Nefer sayısı
Cuma v. Veli		Künbed	Emlak	8887	1
Mehmed v. İvaz		Başkışla	Alime?	8500	1
Mahmud v. Mehmed	tekaüd	Osmanbeyli	Akdağ	6833	1
Ömer v. Ömer		Saruhacılu	Bala	3000	1
Mustafa v. İsmail		Öyük	Emlak	6453	1
Hasan v. Ali		Başkışla	Allık?	9820	1
Osman	tekaüd	Büğrü	Delvime?	9000	1
Hüseyin	tekaüd	İsabeğlü	Akdağ	9499	1
İbrahim v. Osman		Aşıklı	Kayakdiz	1700	1
Ali	tekaüd	Satır	Emlak	10000	2
Ebubekir v. Ali		Torgunisa Boğası	Emlak Gedikviran	5000	1
Seyyid Mehmed Emin v. Seyyid Ömer		Şehirkışla	Gedik	5000	1
Ebubekir	tekaüd	Kızılcakışla	Çanak?	8900	1
1. Mehmed v. Ebubekir		Söğütcük	Allık?	1875	1
Toplam					15

1722-23'te Sivas Eyaletinde Cebelü Bedeli Uygulaması

Zeamet sahibi	Durumu	Zeamet baş köyü	Nahiyesi	Dirlik miktarı (Akçe)	Nefer sayısı
Mustafa v. Seyyid Ömer		Yüreğir-i kebir	Fındık	12550	2
Seyyid Osman ve Seyyid Ömer v. Osman	tekaüd	Şehirkışla	Gedük	13800	2
Toplam					4